

OPINNÄYTETYÖ
Kati Oikarinen 2013

Kaverikoiratoiminta erityislasten terveyden edistäjänä

**Rovaniemen
ammattikorkeakoulu**
University of Applied Sciences
LUC

HOITOTYÖN KOULUTUSOHJELMA

ROVANIEMEN AMMATTIKORKEAKOULU

TERVEYS- JA LIIKUNTA-ALA

Sairaanhoitaja

Opinnäytetyö

Kaverikoira-toiminta erityislasten terveyden edistäjänä

Kati Oikarinen

2013

Toimeksiantaja Green care osana lappilaisia elinkeinoja -hanke

Ohjaaja Susanna Kantola

Tekijä	Kati Oikarinen	Vuosi	2013
Toimeksiantaja	Green care osana lappilaisia elinkeinoja- kehityshanke		
Työn nimi	Kaverikoiratoiminta erityislasten terveyden edistäjänä		
Sivu- ja liitemäärä	35		

Opinnäytetyön aiheena on kaverikoiratoiminta erityislasten terveyden edistämiseksi. Työn toimeksiantaja on Green care osana lappilaisia elinkeinoja-kehityshanke. Opinnäytetyö on toiminnallinen opinnäytetyö, jonka tarkoituksena on järjestää ja organisoida kolme kaverikoiravierailua erityislasten ryhmälle, tarkkailla ja havainnoida vierailuja, kerätä niistä palautetta sekä tehdä yhteenvetoa ja päätelmiä toiminnan vaikutuksista ja hyödyllisyydestä kyseiselle ryhmälle.

Tavoitteena on saada aikaan luontolähtöinen terveyttä edistävä toimintamalli kaverikoiratoiminnasta Kolpeneen erityislasten ryhmälle. Kaverikoiratoiminta on Suomen Kennelliiton alaista vapaaehtoistoimintaa, jossa koiran omistajat haluavat tarjota koiransa ystävyyttä myös niille, joilla ei ole mahdollisuutta oman koiran pitoon. Kaverikoiratapaamisissa kehitysvammaiset ja autistiset kouluikäiset lapset saivat lähestyä koiraa oman tahtonsa mukaisesti. Ohjelma ei ollut etukäteen suunniteltua, vaan koirat ja lapset saivat tutustua ja toimia omien ehtojensa mukaisesti. Tapaamisissa muun muassa siliteltiin ja kävelytettiin koiria, näytettiin koirille ympäristöä ja niiden annettiin tulla lähelle.

Toiminnallisena opinnäytetyönä järjestetyistä kaverikoiratapaamisista pidettiin ja toimintamalli koettiin hyödylliseksi myös jatkossa. Lapset pitivät tapaamisista kovasti ja ohjaajien mukaan tapaamiset katkaisivat lapsien arkea mukavalla ja mieleenpainuvalla tavalla. Tapaamiset koettiin tarpeellisiksi ja hyödyllisiksi lapsille. Rovaniemen kaverikoirat nimesivät paikalle oman yhdyshenkilön, jonka kautta uudet tapaamiset järjestetään 1-2 kertaa kuukaudessa.

Avainsanat: terveyden edistäminen, green care, kaverikoiratoiminta, erityislapsi, hoitotyö

Author	Kati Oikarinen	Year	2013
Commissioned by	Green Care - Osana Lappilaisia Elinkeinoja –Development Project		
Subject of thesis	Health Promotion of Special Needs Children with The Buddy Dog Activity		
Number of pages	35		

The topic of my functional thesis is to review buddy dog activities in reference to the health promotion of children with special needs. The thesis was commissioned by the Green Care – Project . The purpose of the thesis is to produce a nature – oriented approach that promotes health. The function related to this thesis was held in Kolpene, Rovaniemi for a group of children with special needs. The children in the group were in primary school thus being between the ages of seven to twelve years old.

The buddy dog activities are arranged by the Kennel club of Finland. All the participants are volunteers and they simply want to offer their dog’s friendship to those who are unable to have a dog of their own. In the buddy dog - meetings, children can approach the dogs and feel safe. There was no exact schedule for the meetings. The purpose was to provide a possibility for the children and dogs to get to know each other as they felt best. The children for example stroke and walked the dogs, they showed the dogs important places and some only let them come close to them. The children truly liked these dog – meetings and according to their assistants these meetings were a great, gentle and impressive break from the everyday routines of these children.

For this functional thesis I organized and observed the meetings, I collected some feedback and made conclusions about the influence and efficacy of the meetings for the children with special needs. The assistants of the children felt that these meetings were useful and valuable for the group. “Rovaniemen kaverikoirat” (Rovaniemi Buddy Dogs) named a person responsible for to arrange new meetings so that these activities could be continued.

Keywords: health promotion, Green Care, children with special needs, nursing

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO1
2 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET	3
3 GREEN CARE- VIHREÄ HOIVA	5
4 ELÄINAVUSTEINEN TOIMINTA.....	7
4.1 ELÄIN MUKANA TOIMINNASSA	7
4.2 KAVERIKOIRATOIMINNAN HISTORIAA	8
4.3 KAVERIKOIRATOIMINTA KÄYTÄNNÖSSÄ	10
5 TERVEYDEN EDISTÄMINEN OSANA ERITYISLASTEN HOITOTYÖTÄ.....	12
5.1 TERVEYDEN EDISTÄMISEN LÄHTÖKOHTIA	12
5.2 LAPSEN JA PERHEEN TERVEYDEN EDISTÄMINEN	14
5.3 ERITYISLAPSET	16
6 KAVERIKOIRATOIMINNAN TUOTTEISTAMISPROSESSI.....	18
6.1 TUOTTEISTAMISPROSESSI TOIMINNALLISENA OPINNÄYTETYÖNÄ	18
6.2 ONGELMAN JA KEHITTÄMISTARPEEN TUNNISTAMINEN	20
6.3 IDEAVAIHE.....	22
6.4 LUONNOSTELU JA KEHITTELYVAIHE	23
6.5 TUOTTEEN KEHITTELY	26
6.6 TOIMINNAN TOTEUTUS.....	27
6.7 TOIMINNAN ARVIOINTI.....	29
7 POHDINTA	32
LÄHTEET.....	34

1 JOHDANTO

Opas- ja avustajakoirista on kuullut jokainen, fysioterapeuttien ratsastusterapiasta tietää moni. Eläimen käyttö lapsi- tai vanhustyössä on jo harvinaisempaa – ja vieraampaa. (Stakes 2004.) Koiran on kuitenkin todistettu tuovan paljon positiivisia vaikutuksia ihmisen terveyteen ja hyvinvointiin, niin lapsille kuin vanhuksille, sekä erityisesti vammaisille, ihmisille jotka usein eivät pysty pitämään omaa koiraan. Heillä pitäisikin olla mahdollisuus nauttia koiran hyivistä vaikutuksista luomalla heille mahdollisuuksia olla koirien seurassa säännöllisesti. (Kettinen 2007.)

Toiminnallisena opinnäytetyönä kuvaan tuotekehitysprosessin kaverikoira-vierailuista erityislasten ryhmässä. Vierailimme yhdessä Rovaniemen kaverikoirien koirakoiden kanssa Kolpeneen palvelukeskuksen kuntayhtymän ylläpitämällä Touhutuvalla kolme kertaa. Tavoitteena oli luoda terveyttä edistävä toimintamalli erityislasten ryhmälle Kolpeneen Touhutuvalla. Tarkoituksena oli käydä kahden koirakon kanssa vierailemassa Touhutuvan ryhmässä. Toiminta oli sisällä ja ulkona koirien rapsuttelua, silittämistä ja kävelyttämistä. Rovaniemen kaverikoirat on Suomen Kennelliiton alainen vapaaehtoisryhmä, jonka jäsenet kyläilevät koiriensa kanssa ilahduttamassa ihmisiä, joilla ei ole mahdollisuutta oman koiran pitoon (Suomen Kennelliitto ry 2008). Opinnäytetyöni toimeksiantaja on Green care osana lappilaisia elinkeinoja -kehityshanke.

Rovaniemellä ei ole aikaisemmin ollut Kennelliiton alaista kaverikoira-toimintaa. Syksyllä 2012 aktiiviset ja asiasta innostuneet koiraharrastajat saivat viimein Kennelliiton kaverikoiraohjaajat kouluttamaan ohjaajia ja testaamaan koiria viiden vuoden odotuksen jälkeen. Rovaniemen kaverikoirat perustettiin 17.11.12, joten toiminnan aloitus paikallistasolla on aivan alkutekijöissään. Rovaniemen kaverikoira-toiminnan kannalta olisikin tässä vaiheessa tärkeää saada pitkäaikaisia yhteistyösuhteita kaverikoirien ja eri toimijoiden välille, tässä tapauksessa Kolpeneen palvelukeskuksen Touhutuvalla sekä Green care osana lappilaista hyvinvointia -hankkeelle. Mikäli Rovaniemen kaverikoirien toiminnan aloitus on kankeaa, vaarana on, että toiminta hiipuu heti ensimetreillä.

Lemmikin läsnäolon on todettu lievittävän stressiä ja silittämisen alentavan verenpainetta (Suomen Kennelliitto ry 2008). Koira voi olla myös merkittävä tekijä raskaista elämänvaiheista selviytymisessä (Kihlström- Lehtonen, 2009). Tuore saksalainen tutkimus osoittaa, että lemmikeistä koituu kansantaloudelle säästöä, lemmikkien terveysvaikutusten näkyessä sairaalakuluissa. Erityisesti ujut, yksinäiset ja ikäihmiset hyötyvät ehkä hieman muita enemmän lemmikin läsnäolosta. (Suomen Kennelliitto ry 2008.)

Työssäni näen kaverikoiratoiminnan osana ennaltaehkäisevän hoitotyön keinoja ja terveyden edistämistä. Suomen terveyden edistämisen politiikkaohjelma korostaa terveydenedistämisen näkökulman nykyistä laajempaa omaksumista. Tämän tulisi tapahtua laajemmin yhteiskunnallisen päätöksenteon tasolla, palvelujärjestelmässä sekä järjestöissä ja yksilötasolla. Painopisteen tulisi olla ongelmien ehkäisyssä, niiden varhaisessa tunnistamisessa ja puuttumisessa. (Suomen terveyden edistämisen politiikkaohjelma 2007.) Työni tukee tavoitetta laajentaa terveydenedistämisen näkökulman omaksumista. Hyvinvointia edistävien ja ylläpitävien rakenteiden uudistaminen on välttämätöntä, sillä terveydenhuollon rajalliset resurssit eivät riitä nykyisiin tarpeisiin sellaisenaan (Green care Finland ry 2012).

”Hyvinvoivissa lapsissa on tulevaisuus!” toteaa kasvatustieteen professori Lasse Lipponen. Erityislapsilla on jo arjessaan haasteita, jotka voivat vaikuttaa myös heidän hyvinvointiinsa. Siksi onkin mielestäni erittäin tärkeää panostaa heidän hyvinvointiinsa ja tarjota terveyttä edistäviä toimintamalleja heitä tukeville yksiköille, järjestöille ja yhdistyksille.

2 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET

Opinnäytetyöni tarkoitus oli järjestää ja organisoida kaverikoiratapaamiset, havainnoida ja tarkkailla tapaamisia sekä kerätä palautetta toiminnasta ja näiden jälkeen tehdä yhteenvetoa ja päätelmiä kaverikoiratoiminnan vaikutuksista ja hyödyllisyydestä juuri tälle erityislasteri ryhmälle. Järjestin kolme 30 minuutin mittaista kaverikoiratapaamista Kolpeneen palvelukeskuksen kuntayhtymän ylläpitämällä Touhutuvalla, joka järjestää aamu- ja iltapäivätoimintaa autistisille ja kehitysvammaisille koululaisille (Kolpeneen palvelukeskuksen kuntayhtymä 2012).

Green care osana lappilaisia elinkeinoja -kehityshankkeen näkökulmasta tavoitteenani on luoda luontolähtöinen terveyttä edistävä toimintamalli Touhutuvalla, yhdessä Rovaniemen kaverikoirien ja Touhutuvan henkilökunnan kanssa. Lisäksi hankkeen tavoitteena on havainnollistaa eläinavusteisen menetelmän toteuttamisprosessia ja sen vaikutuksia erityislapsiin ja lasten ohjaajiin. Työn avulla myös levitetään tietoisuutta Green Care toiminnan mahdollisuuksista ja muodoista. Työni tavoite on myös saada aikaan pitkäaikainen yhteistyösuhde Rovaniemen kaverikoirien ja Kolpeneen Touhutuvan ryhmän välille käymällä Touhutuvalla kolme kertaa kahden koirakon kanssa.

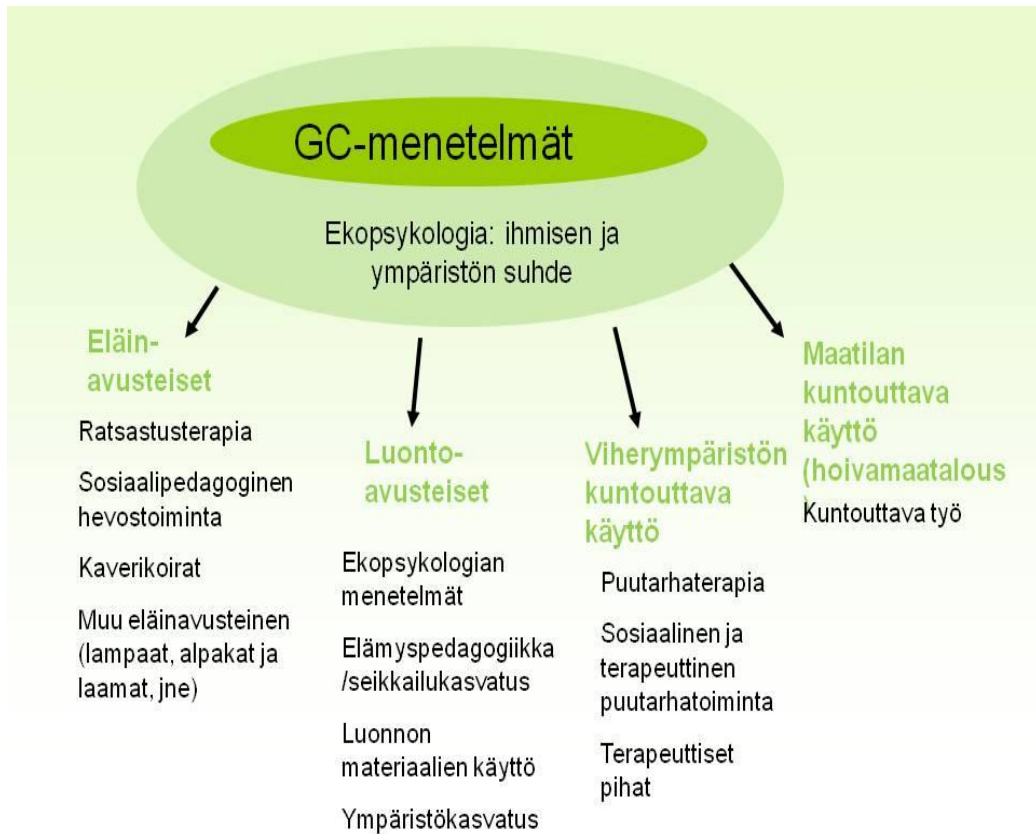
Rovaniemen kaverikoirat - ryhmä tarvitsee nyt muutamia vakituisia yhteistyökohteita, jotta toiminta saadaan alulle ja sitä kautta sana toiminnasta kiertämään myös muille tahoille ja järjestöille. Koska testattuja koiria ja koulutettuja ohjaajia on nyt ainakin parikymmentä, olisi tärkeää saada useita kohteita, jotta kaikki halukkaat pääsisivät mahdollisimman aktiivisesti osallistumaan vierailuille. Useammalla tapaamisella ryhmäläiset pääsevät tutustumaan koiriin, he saavat varmuutta koiran kohtaamiseen, mutta voivat oppia myös koiran lähestymiseen ja sen kanssa leikkimiseen liittyviä asioita. Monilla kaupungeissa kasvaneilla lapsilla saattaa olla hyvinkin vähän kokemuksia eläinten kanssa toimimisesta. Kaverikoirat voivat siis tuoda myös uusia kokemuksia ja elämyksiä lasten elämään. Lapset voivat päästä edes jossain määrin lähemmäs luontoa. (Suomen Kennelliitto 2009.)

Henkilökohtainen tavoitteeni on, että palvelunkehittämisprosessin aikana ammatillinen kasvuni tapahtuu terveydenedistämisen ja ennaltaehkäisevän hoitotyön merkityksen ja erilaisten keinojen laajempaa ymmärryksenä. Koska ennaltaehkäisevä hoitotyö ja terveyden edistäminen ovat tulevaisuudessa yhä tärkeämmässä osassa, tarvitaan sen toteuttamiseen rohkeutta uusien toimintamallien kokeilemiseksi.

3 GREEN CARE- VIHREÄ HOIVA

Green care -käsitteellä tarkoitetaan laajasti luonnon, maaseudun ja eläinten hyödyntämistä ihmisten syrjäytymisen ja uupumisen ehkäisyssä, kuntouttamisessa ja lasten kasvatuksessa. Suomessa puhutaan myös vihreästä hoi- vasta. Keskeisen perustan kaikelle Green care -toiminnalle muodostaa alku- jaan Yhdysvalloissa kehitetty ekopsykologia, joka on psykologisen teorian ja käytännön haara, jossa ihminen nähdään osana muuta luontoa. Näkemyksen mukaan ihmisen ja luonnon hyvinvointi tai pahoinvointi ovat läheisesti yhtey- dessä toisiinsa. Laajempaan tavoitteena Green care -toiminnalla on ehkäistä ihmisen vieraantumista luonnosta ja auttaa kestävän kehityksen mukaisen elämäntavan rakentamisessa. Vihreän voiman suurin voimavara on siinä, että se tuo terveydenhuollon käyttöön uusia resursseja ja toimijoita. (Green care Finland ry 2012.)

Green care Finland ry:n tavoitteena on edistää eläin-, luonto- ja maatala- avusteisten menetelmien käyttöönottoa hyvinvointi- ja terveystalouksissa. Tavoitteena on myös tuoda esille heikentyneen toimintakyvyn omaavien ih- misten oikeuden luontoon, liikuntaan, yhteisöllisiin kokemuksiin ja sosiaalisiin suhteisiin. Menetelmiä, joilla green care toimintaa voidaan harjoittaa, ovat luontoavusteiset - ja eläinavusteiset menetelmät sekä viherympäristön ja maatalan kuntouttava käyttö. Nämä edelleen sisältävät useita erilaisia tapoja hyödyntää luontoa laajasti ihmisten hyvinvoinnin edistämiseksi. Seuraavassa kuviossa on selvennetty Green care toimintamallien monipuolista ja laajaa kirjoa.

Kuvio 1. Green care –menetelmät (ks. Green care Finland)

Opinnäytetyöni toimeksiantaja on Green care osana Lappilaisia elinkeinoja - kehityshanke. Toimeksiantetun opinnäytetyön avulla on mahdollisuus luoda suhteita ja päästä kehittämään käytännön hoitotyötä (Vilka – Airaksinen 2003, 16). Hankkeella on useita tavoitteita, joista yksi on Green care palveluotteiden kehittäminen ja pysyvän toimintatavan saavuttaminen. Opinnäytetyöni tukee tavoitetta pyrkien saamaan pysyvää kaverikoiratoimintaa erityislasten puolelle. Hanketta rahoittaa Lapin ELY- keskus Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahastosta. (Green care Lapland 2012.)

4 ELÄINAVUSTEINEN TOIMINTA

4.1 Eläin mukana toiminnassa

Eläinavusteinen toiminta on vapaamuotoisempaa kuin terapia, toiminnalla ei ole aikataulutettuja paranemistavoitteita, siitä ei tehdä seurantaa eikä lähtökohtana ole itse diagnoosi (Green care Finland ry 2012). Terapia sanana voi herättää ennakkoluuloja ja siten saada asiakkaita kieltäytymään toimintaan osallistumisesta (Suomen Kennelliitto ry 2008). Terapia on hoitoa, jota antaa sosiaali- ja terveysalan ammattilainen, tällöin terapia perustuu diagnoosille, hoidon edistymistä seurataan tiiviisti ja sillä on selkeä tavoite (Kruger - Serpell 2006, 23.)

Lynch (1985) havaitsi, että jo pelkkä eläimen läsnäolo voi saada aikaan positiivisia ja parantavia vaikutuksia. Nämä myönteiset vaikutukset ihmiselle perustuvat pitkälti niiden rauhoittaviin kykyihin, sillä eläimen läheisyys, läsnäolo ja kosketus tuovat tukea, turvaa ja lohtua. (Vänttilä 2004, 13.) Lasten sairaalakokemuksia on voitu helpottaa, kun on huomattu eläinten luontaiset kyvyt elämänilon ja hyvänmielen tuojina ja otettu ne käyttöön. Ihmisen kommunikointia eläimen kanssa voi helpottaa sanojen puuttuminen, sillä vuorovaikutus tapahtuu ruumiinkielellä, joka saattaa olla aidompaa ja todellisempaa, kuin sanallinen vuorovaikutus. Eläimet eivät luokittele ja arvioi ihmisiä sosiaalisen aseman tai ulkoisten ominaisuuksien perusteella, vaan ne suhtautuvat kaikkiin tasavertaisesti. (Green care Finland ry 2012.)

Sams, Fortney ja Willenbring (2006) selvittivät, että jo 5- vuotiaat yhdistivät lemmikkinsä emotionaaliseen tukeen, kun olivat iloisia, surullisia, vihaisia, tai kun halusivat jakaa asioitaan jonkun kanssa. Vanhemmat, joiden perheessä oli lemmikki, huomasivat lastensa olevan vähemmän hermostuneita ja jännittyneitä verrattuna vanhempiin, joiden perheessä ei ollut lemmikkiä. (Sams – Fortney –Willenbring 2006, 27.) Redefrer ja Goodman (1989) huomasivat, että autistiset lapset ilmensivät vähemmän heille tyypillistä käsien heilutusta ja hymäilyä, kun terapiatilanteessa oli rauhallinen koira. Martin ja Tarnum (2002) puolestaan huomasivat, että lapset, joilla oli kehityshäiriöitä, olivat

keskittyneempiä, tietoisempia ja leikkiväisempiä sosiaalisissa tilanteissa, joissa oli mukana elävä koira. (Samd –Fortney –Willenbring 2006, 23-27.)

Sams ym. (2006) huomasivat tutkimuksessaan, että autistiset lapset voivat hyötyä koirasta, joka on mukana heidän toiminnoissaan. Lapset osoittivat enemmän kanssakäymistä ja sosiaalista vuorovaikutusta tilanteissa, joissa koira oli mukana. Koiran mukanaolo antoi lapsille tilaisuuden opetella tulkitsemaan hienovaraisempia vihjeitä koiran käyttäytymisestä, mikä tutkijoiden mukaan voi olla polkuna myös ihmisten hienovaraisemman käyttäytymisen tulkitsemisen oppimiseen. Tällaisia tutkimuksia tarvittaisiin vielä lisää, sillä eläimen positiivisia vaikutuksia etenkin erityislasten käyttäytymiseen ei ole vielä laajalti ymmärretty. (Sams –Fortney –Willenbring 2006, 23-27.)

Eläimen läsnäolo voi vaikuttaa yllättävän uudistavasti asiakkaisiin, vaikka käynti olisikin pikainen. Eläimet tekevät työnsä hienovaraisesti, ne osaavat istua ihmisen luona niin kauan kuin on tarpeen, eivätkä ne käänny pois nähdessään surua. (McElroy 1998, 107.) Koira hyväksyy ihmisen sellaisena kuin tämä on, välittämättä erilaisuudesta, jota sairaus tai vamma voi tuoda mukanaan. (Kihlström- Lehtonen 2009, 45.)

Vieraan koiran kanssa toimimista voidaan verrata hiljaiseen kirjan lukemiseen, se rentouttaa ja lievittää yhtä tehokkaasti stressiä. Koiran läsnäolo jopa nostaa oksitosiinin ja mielihyvää tuottavien hormonien määrää enemmän, mikä voi johtua sosiaalisesta kanssakäymisestä koiran kanssa. Verenpaineen lasku ja psykologiset vaikutukset tapahtuvat jo lyhyessäkin kontaktissa koiran kanssa, siihen riittää 5- 24 minuutin kontakti koiran kanssa. (Odendaal 2000.)

Eläinten vaikutuksia sosiaaliseen terveyteen ei ole tutkittu yhtä laajasti, kuin vaikutuksia muihin terveyden osa-alueisiin. On kuitenkin huomattu, että eläimet helpottavat sosiaalista kanssakäymistä luonnollisella tavalla. Hart ym. (1988) selvittivät , että kehitysvammaisia lapsia puhuteltiin 10 kertaa enemmän ja heille annettiin enemmän huomiota ollessaan liikkeellä avustajakoiraansa kanssa, verrattuna yksin liikkumiseen. (Vänttilä 2004, 14)

4.2 Kaverikoiratoiminnan historiaa

Suomen Kennelliitto- Finska Kennelklubben ry. perustettiin vuonna 1889 ja se onkin Pohjoismaiden vanhin koirajärjestö. Se on myös maailman laajuisesti suurin koirajärjestö jäsenmäärällä mitattuna. Kennelliitto jakaa tietoa mm. koiran omistamiseen, kasvattamiseen, harrastamiseen ja jalostukseen liittyvistä asioista. Se seuraa lainsäädäntöä, ajaa koirien etuja sekä kansallisesti että kansainvälisesti ja on aktiivisesti yhteydessä alan eri toimijoihin. Kennelliitto järjestää erilaisia koiraharrastusmahdollisuuksia, näyttelyt ja koirakokeet ovat erittäin suosittuja. Kennelliiton tavoitteena on edistää puhtasrotuisten koirien tasokasta kasvatusta. (Suomen Kennelliitto ry 2012.)

Kaverikoiratoiminta rantautui Suomeen vuonna 2001. Toiminta sai alkunsa avustajakoiraopettajana Leena Rajalan ja Kennelliiton yhteistyönä. Ensimmäinen kaverikoiratoimintaan edellyttävä kurssi järjestettiin Paimiossa, mutta nykyinen toiminta käynnistyi kuitenkin Salpausselän kennelpiirin alueella, josta se on vähitellen laajentunut ympäri Suomen. (Säkkinen- Tumelius- Heikkinen- Tikkala 2008,5.)

Toiminnan käynnistämiseksi oli taustalla Rajalan havaitsemat käytännön kokemukset koirien positiivisista vaikutuksista erityisryhmiin. Rajala on jo 1990- luvun lopulta asti vierailut koiriensa kanssa erityisluokissa, joissa on pidetty niin sanottuja koiratunteja. Tunneilla lapset ovat voineet opetella koirien avulla monia arjessa hyödyllisiä taitoja ja kouluaineita. Rajalalla on kokemusta myös koirien avulla saadusta merkittävästä edistymisestä kuntoutumisessa ja paranemisessa aivovammapotilailla. (Suomen Kennelliitto ry 2012.)

Kaverikoiratoiminta on alusta asti ollut pyytetöntä vapaaehtoistoimintaa, jossa hyväntahtoiset koiranomistajat tarjoavat oman koiransa ystäväyyttä myös toisten ihmisten iloksi. Toimintaa käynnistettäessä oli ajatuksena tuoda koirien aikaansaamat terapeuttiset vaikutukset mahdollisimman monen tarvitsevan ulottuville. Nimitys Kaverikoira todettiin hyväksi kuvaamaan näitä karvaisia hyväntekijöitä. Nimike patentoitiin patentti- ja rekisterihallitukseen syksyllä 2005. Nimikettä voivatkin käyttää ainoastaan Kennelliiton ryhmissä toimivat koirat. (Suomen Kennelliitto ry 2012.)

Kennelliiton ryhmissä toimiville koirakoille järjestettiin ensimmäinen valtakunnallinen tapaaminen ja jatkokoulutus vuonna 2007. Koulutukseen saivat kutsun kaikki yli 400 Kennelliiton listoilla olevaa koirakkoa. (Suomen Kennelliitto ry 2012.) Tällä hetkellä koirakoita on noin 700 ja uusia koulutetaan vuosittain (Sairaanhoitaja 10/12, 19). Toiminnan laajentuessa myös ihmisten kiinnostus ja tietoisuus kaverikoiratoiminnasta on lisääntynyt, kaverikoirat ovat myös olleet usein esillä mediassa (Säkkinen ym. 2008, 5).

4.3 Kaverikoiratoiminta käytännössä

Kaverikoiravierailut tapahtuvat lähinnä paikoissa, jonne asiakkaat kokoontuvat ryhmänä. Vierailu on aina ennalta sovittu ja osallistujia on siitä informoitu, sillä toimintaan osallistuminen on vapaaehtoista. Kaverikoiravierailu ei ole terapiatilanne, vaikkakin sillä on selkeitä terapeuttisia vaikutuksia. Koirat ovat kotikoiria, eivätkä niiden ohjaajat ole käyntien aikana koulutettuja ammattilaisia. Kaverikoirat vierailevat pääasiassa lasten, vammaisten ja vanhusten luona paikoissa, jonne asiakkaat kokoontuvat ryhmänä. Käynneillä yhdellä ohjaajalla on aina vain yksi koira mukanaan, mutta ohjaaja ja heidän koiriaan voidaan ottaa mukaan vierailukohteen tarpeista riippuen niin monta kuin he tarvitsevat. Koirat ovat käynneillä aina kytkettynä ja jokainen ohjaaja huolehtii koirastaan, ettei se aiheuta häiriötä, pelkoa tai muita ongelmia. Vierailujen määrä on enimmillään yhden kerran viikossa koira kohti. Käyntien pituus vaihtelee kohteesta riippuen yleensä 15 minuutista yhteen tuntiin. (Säkkinen ym. 2008, 6.)

Kaverikoiratoimintaan pääsee mukaan käymällä kaverikoirakurssin tai ilman kurssia, jolloin jo mukana olevat ohjaajat perehdyttävät ohjaajan toimintaan. Päästäkseen mukaan toimintaan koiria ei kouluteta, vaan ne testataan. Ohjaajille annetaan koulutus ja heidän täytyy käydä tutustumassa toimintaan ilman koira 2-3 kertaa. Sen jälkeen he voivat ottaa koiran mukaan, mutta tämäkin vierailu tapahtuu mieluiten vielä kokeneemman vapaaehtoisen läsnä ollessa. (Säkkinen ym. 2008, 12- 13.) Kaverikoiraksi päästäkseen koiran tulee siis läpäistä testi. Koiran tulee olla perusterve, sen tulee itse haluta ottaa kontaktia ihmisiin, eikä se saa häkeltyä esimerkiksi yllättävistä äänistä, liikkeistä tai erikoisista hajuista. (Säkkinen ym. 2008,9.)

Koska Kennelliitto on alan valtakunnallinen järjestö, voidaan sen patentoimalla Kaverikoira- nimikkeellä varmistaa, että kaikki koirakot toimivat samojen valtakunnallisten ohjeiden ja käytäntöjen mukaisesti. Toimintaa on rakennettu ja kehitetty kaikkien osapuolten mukavuus ja turvallisuus huomioiden yhteistyössä alan ammattilaisten kanssa. (Säkkinen ym. 2008, 5.)

5 TERVEYDEN EDISTÄMINEN OSANA ERITYISLASTEN HOITOTYÖTÄ

5.1 Terveyden edistämisen lähtökohtia

Maailman terveysjärjestö WHO:n Ottawan asiakirja vuodelta 1986 sisältää perustan terveyden edistämiseksi. Asiakirja hyväksyttiin tuolloin ensimmäisessä maailmanlaajuisessa terveyden edistämisen konferenssissa. Sen jälkeen se on vahvistettu vielä viidessä vastaavanlaisessa konferenssissa, joista viimeisin oli Bangkokissa vuonna 2005. Ottawan asiakirjassa esitetyt terveyden edistämisen alueet ovat edelleen ajankohtaisia ja päteviä. Alueiksi on määritelty terveyttä edistävä toimintapolitiikka, terveyttä tukevat ympäristöt, terveyttä edistävän yhteisöllisyyden vahvistaminen, henkilökohtaisen tietotaidon vahvistaminen ja palvelujen kehittäminen terveyttä edistäväksi. (Sairaanhoitajaliitto, 2006.)

Uusi terveyden edistämistä ohjaava asiakirja oli kuitenkin tarpeen, sillä elinympäristöt ja terveystilanne ovat parinkymmenen vuoden aikana merkittävästi muuttuneet. Painopiste terveyden edistämiseksi on alkanut vaihtua sairauslähteisestä ajattelusta yksilötason käyttäytymisen muutokseen. Huomiota on kiinnitetty muun muassa yksilöiden terveystilanteeseen, kuten ravitsemukseen, liikuntaan, hygieniaan, naisten koulutukseen sekä yhteisöllisyyteen. Bangkokin asiakirjan mukaan terveyden edistämiseksi suunniteltujen strategioiden toimeenpano ja toimivuus vaativat sekä julkisten että yksityisten sektoreiden ja organisaatioiden yhteistyötä. (Sairaanhoitajaliitto, 2006.)

Terveyden edistäminen on sekä ilmiönä että käsitteenä moniselitteinen. Sitä voidaan kuvata arvoihin perustuvaksi toiminnaksi, jonka tavoitteena on terveyden ja hyvinvoinnin aikaansaaminen ja sairauksien ehkäiseminen. (Savola-Koskinen-Ollonqvist 2005.) Terveyden edistämisen yhteydessä voidaan puhua myös ennaltaehkäisystä eli preventiosta, jota voidaan selittää terveyden ja sairauksien näkökulmasta. Terveyden näkökulmasta preventio tarkoittaa yksilön ja yhteisön terveyttä ylläpitävien voimavarojen ja keinojen kasvatamista. Sairausten näkökulmasta preventio on sairauksien, tapaturmien ja ennenaikaisten kuolemien ehkäisyä. Sairauksien ehkäisy voidaan jakaa edel-

leen kolmeen luokkaan: primaari-, sekundaari-, ja tertiaaripreventioon, näistä vain primaaripreventio on ainoastaan puhtaasti ennaltaehkäisevää. Kaverikoira toiminnan näen lähinnä primaariprevention keinona. (Kustannus Oy Duodecim 2013.)

Terveyden edistäminen voidaan nähdä myös terveyst potentiaal in kasvattamisena, voimavarojen vahvistamisena ja mahdollisuuksien luomisena. (Savola-Koskinen- Ollonqvist 2005.) Terveyden edistäminen ei ole vain vaikuttamista ihmisten käyttäytymiseen, vaan se on myös huolehtimista terveyden edistämisen rakenteista, järjestelmästä ja kehittämistoiminnasta sekä terveyden edistämisen periaatteiden käyttöönottamista (Koskinen- Ollonqvist, Aalto-Kallio, Mikkonen- Parviainen- Saikkonen- Tamminiemi 2007). Terveys- ja sosiaalialan ammattilaisten tehtävänä on yhdessä muiden terveyden edellytyksiä luovien ammattilaisten kanssa vahvistaa terveyden edistämisen näkökulmaa terveyspalveluissa (Tuominen- Savola- Koskinen- Ollonqvist 2005, 7).

Terveyden edistämisen tärkeiksi toimialueiksi on nimetty muun muassa ehkäisevän toiminnan näkyvyyden parantaminen sekä lasten terveyden, hyvinvoinnin ja elinympäristön turvallisuuden ja terveellisyys edistäminen (Pietilä- Hakulinen- Hirvonen, Koponen- Salminen- Sirola 2002, 153). Edellisen kuvauksen perusteella kaverikoira toiminta mielestäni on terveyden edistämistä. Se on mahdollisuuksien luomista uuden toimintatavan käyttöönoton myötä, se parhaimmillaan voi vahvistaa yksilön voimavaroja ja se on myös terveyden edistämisen kehittämistoimintaa laajentamalla terveyden edistämisen keinoja.

Kuntien rajallisten resurssien aikana terveyden edistäminen joutuu jatkuvasti kilpailemaan jo ilmaantuneiden sairauksien hoidon ja kuntoutuksen kanssa. Kunnallisten päättäjien voi olla vaikeaa arvioida voimavarojen ja resurssien jaosta hoidon ja ennaltaehkäisyn välillä. Heinäkuussa 2013 voimaan tulevan terveydenhuoltolain mukaan kunnissa on kunnan eri toimialojen tehtävä yhteistyötä kuntalaisten terveyden edistämiseksi. Kunnan täytyy tehdä yhteistyötä myös muiden kunnassa toimivien julkisten ja yksityisten yritysten kanssa sekä yleishyödyllisten yhteisöjen kanssa. (Terveydenhuoltolaki §12.) Nä-

kisin Rovaniemen kaverikoirien kuuluvan yleishyödyllisiin tahoihin terveyttä edistävän toimintansa vuoksi.

Terveyden edistämisen arvo ja siitä aiheutuvat kansantalouden säästöt on jo laajasti tunnustettu. Se on vaikuttavaa ja tehokasta, sillä terveyden edistämisen, terveyden ja taloudellisen kehityksen välillä oleva yhteys on tunnistettu yhä vahvemmin. Terveydenhuollon osaajilla ja ammattilaisilla on keskeinen rooli terveyttä edistävän toiminnan, politiikan ja yhteistyökumppanuuksien kehittämisessä. Jotta voidaan vaikuttaa terveyden taustatekijöihin, tarvitaan yhteistyötä julkisen- ja yksityisen sektorin sekä kansalaisjärjestöjen ja muiden tahojen välillä. Siihen vaaditaan kuitenkin myös terveydenhuoltoalan ammattilaisilta nykyistä laajemman näkökulman omaksumista työssään ja toiminnassaan. Yhteisöt ja järjestöt ovat terveyden edistämässä usein käytännön kehittäjiä ja aloitteentekijöitä, siksi järjestötoiminnalle on luotava edellytyksiä ja annettava heille mahdollisuuksia toiminnan kehittämiseen suuntaamalla sinne voimavaroja. Ruohonjuuritason hankkeet, toiminnat, koulutukset ja ryhmät ovat luoneet malleja uusille toiminnoille ja näin osoittaneet tehokkuutensa. Green care- hanke haluaakin tukea ja nostaa tietoisuuteen Suomen kennelliiton kaverikoiratoimintaa paikallistasolla. (Sairaanhoidtajaliitto 2013.)

5.2 Lapsen ja perheen terveyden edistäminen

Lasten ja perheiden terveyden edistämässä on haasteita edelleen, vaikka hyvinvointi ja terveys ovat viime vuosikymmenien aikana keskimäärin parantuneet. Lapsen terveyden edistämässä ei voida sivuuttaa perheen merkitystä, sillä lapsen paras ei voi useinkaan toteutua ilman vanhempia tai huoltajia. Perhekeskeinen työote onkin laajentumassa kaikkialle sosiaali- ja terveydenhuollossa. Perhekeskeinen näkökulma korostaa perheen omien voimavarojen vahvistamista, mutta myös sitä, että yhdelle perheen jäsenelle tapahtunut vaikuttaa koko perheen hyvinvointiin. (Armanto- Koistinen, 2007). Siksi mielestäni onkin tärkeää luoda uusia toimintamalleja juuri erityislasten terveyden edistämiseksi, sillä on vaikutusta koko perheen hyvinvointiin. Lapsen suotuisan kehityksen tukemisessa nousevat tärkeiksi pysyvyys, ennustettavuus, turvallisuus, läheiset ihmissuhteet ja yhteenkuuluvuuden tunne, jotka vielä

korostuvat erityistä tukea tarvitsevan lapsen kehityksessä. (Terveyden edistämisen laatusuositus 2006, 64.)

Kolimaan ja Pelkosen (2006) mukaan on tärkeää panostaa lasten ja nuorten terveyteen. Lapsuudessa luodaan terveyden perusta ja omaksutaan omaan terveyskäyttäytymiseen vaikuttavia tottumuksia, mihin keskeisesti vaikuttavat lapsen vanhemmat ja muut hänen kanssaan läheisesti toimivat tai työskentelevät aikuiset. Merkittäviä kasvun ja kehityksen yhteisöjä ovat koulut, harrastukset ja päivähoido, joiden ilmapiiri vaikuttaa lapsen terveyteen. Lapsen terveyttä edistävän ympäristön tulisi olla virikkeellinen, mutta turvallinen ja siellä tulisi voida kehittää positiivisia sosiaalisia suhteita. (Terveyden edistämisen laatusuositus 2006, 64.) Kaverikoiratoiminta voi tuoda ympäristöön tarvittavaa viriketoimintaa turvallisella tavalla ja sen kautta voi luoda ja kehittää sosiaalisia suhteita eläinten helpottaessa kommunikaatiota.

Terveys 2015 -kansanterveysohjelma on sosiaali- ja terveysministeriön laatinut kansanterveyden yhteistyöohjelma, jonka tavoitteiksi on asetettu terveyden edistäminen ja -tukeminen yhteiskunnan kaikilla sektoreilla. Ohjelman tavoitteet koskevat kansanterveyden keskeisiä ongelmia ja ne sisältävät 36 toimintalinjausta kansalaisten jokapäiväisen arjen elinympäristöjä ja yhteiskunnan toimijoita koskeviin haasteisiin. (Terveyden edistämisen laatusuositus 2006, 42.)

Terveys 2015 -ohjelma sisältää myös kohdennetumpia ikäryhmittäisiä tavoitteita. Lasten osalta tavoitteiksi on asetettu lasten hyvinvoinnin lisääntyminen ja terveydentilan paraneminen. Tavoitteena on myös vähentää lasten sairauksia ja turvattomuudesta johtuvia oireita. Yhteisistä tavoitteista mielestäni yksi merkittävimmistä on terveyden ja terveyspalvelujen eriarvoisuuden väheneminen. Tällä pyritään muun muassa parantamaan heikommassa asemassa olevien väestöryhmien terveydentilaa ja hyvinvointia. Varsinkin erityistä tukea tarvitsevilla perheillä on tärkeää koko perheen hyvinvoinnin paraneminen ja perheen jäsenten osalta tulee tavoitella sekä fyysisen että psyykkisen terveyden lisääntymistä. (Terveyden edistämisen laatusuositus 2006, 42.)

5.3 Erityislapset

Touhutuvan ryhmätoiminta on tarkoitettu kehitysvammaisille ja autistisille kouluikäisille lapsille. Suomessa on tällä hetkellä arviolta 40 000 kehitysvammaista ihmistä (Kehitysvammaisten tukiliitto 2012). Autismin kirjoon kuuluu Suomessa noin 50 000 ihmistä, joista autistisia on noin 10 000 (Autismi ja Aspergerliitto ry 2012).

Kehitysvamma on vamma käsitys- ja ymmärtämiskyvyn alueella. Kehitysvamma ilmenee ennen 18 ikävuotta. Vamma voi johtua useasta eri syystä: raskauden aikaisista syistä, synnytyksessä sattuneista vaurioista tai lapsuusiän sairauksista tai tapaturmista. Osa syistä jää kokonaan selittämättömiksi. (Kehitysvammaisten tukiliitto 2012.) Kehitysvamma ei ole sairaus, vaan se on vamma tai vaurio, joka haittaa jokapäiväistä selviytymistä. Kehitysvamma vaihtelee lievästä oppimisvaikeudesta vaikeaan vammaan. Osalla on myös lisävammoja, jotka voivat vaikeuttaa puhetta, vuorovaikutusta ja liikkumista. Vaikeuksia voi olla myös uuden oppimisessa. Jotta kehitysvammaiset voisivat elää yhteiskunnan tasavertaisina jäseninä, heidän tulee saada ohjausta, tukea ja palveluita. (Kehitysvammaisten tukiliitto 2012.)

Autismin kirjon oireyhtymät ovat keskushermoston kehityshäiriöitä. Siihen kuuluvat autistinen oireyhtymä, aspergerin oireyhtymä, disintegraatiivinen kehityshäiriö, rettin oireyhtymä sekä laaja- alainen kehityshäiriö. Osa tarvitsee päivittäistä hoitoa ja tukea koko elämänsä ajan. Autismin kirjoon kuuluu monenlaisia oireita, jotka ovat yksilöllisiä. Uusimman tutkimuksen valossa autismin kirjoon kuuluu myös vahvuuksia. Tunnusomaisia näkyviä piirteitä autismin kirjolle ovat poikkeavat vuorovaikutus- ja kommunikaatiotaidot, epätavalliset reaktiot aistiärsykkeisiin sekä stereotyyppinen, rajoittunut käytös. (Autismi ja Aspergerliitto ry 2012.) Autismiin ei ole olemassa parantavaa lääkettä. Vaikeastakin autismin kirjosta kärsivät lapset voivat hyötyä erilaisista käyttäytymis- ja puheterapeuttisista menetelmistä. Niiden avulla voidaan kehittää autismista kärsivän sosiaalisia taitoja ja viestintäkykyjä. (Kustannus Oy Duodecim 2012.) Kehitysvammaisuus ja autismi ovat siis suhteellisen pysyviä tiloja, eikä sen aiheuttajaa voidaan poistaa. Kehitysvammaisen tai autistisen lapsen realistista käsitystä itsestään, heikkouksistaan ja vahvuuksistaan voi-

daan kuitenkin vahvistaa. Lapsen käsitystä todellisuudesta voidaan vahvistaa monipuolisten ja vaihtelevien kokemusten avulla, joiden saaminen kaikilla kehitystasoilla on tärkeää, sillä puutteellinen kokemusmaailma hidastaa toimintakyvyn kehittymistä. (Kaski –Manninen –Pihko 2009, 190-191.)

Varhaisella sensomotorisen kehityksen kaudella, joka ajoittuu 0-2 vuoden välille, vammauton lapsi alkaa tutustua ympäristöönsä ja hankkia siitä tietoa motoriikan ja aistien avulla. Kehitysvammaisille lapsille aisti- ja liikuntavammat vaikeuttavat ja hidastavat erilaisten aistikokemusten saamista. Vammaisten lasten kehityksen tukemisessa onkin tärkeää kiinnostavien ja sopivien aistikokemusten tarjoaminen. Aistitoimintojen kehittämiseen liittyy läheisesti sensorinen integraatio, joka tarkoittaa aistiärsykkeiden järjestämistä niin, että lapsi pystyy ja oppii reagoimaan niihin tarkoituksenmukaisesti. (Kaski – Manninen –Pihko 2009, 191-192.)

Vaikeavammaisen lapsi ei usein pysty liikkumaan itsenäisesti, joten hän tarvitsee apua myös aistiärsykkeiden hankinnassa. Lapsen kiinnostusta ympäristöön voidaan herätellä voimakkailta ja selkeillä ärsykkeillä, jotka stimuloivat aisteja ja motoriikkaa. Vähitellen aikuisen tukemana lapsi oppii yhdistämään usean aistin kautta välittyvät tiedot kootuksi havainnoksi. (Kaski –Manninen – Pihko 2009, 191-192.) Koiran läsnä ollessa ja koiran kanssa toimiessa lapsi voi saada monipuolisia tunto-, kuulo-, näkö- ja hajuärsykeitä, jotka parantavat lapsen tietoisuutta ympäristöstään ja itsestään. (Kaski –Manninen –Pihko 2009, 261-262.)

6 KAVERIKOIRATOIMINNAN TUOTTEISTAMISPROSESSI

6.1 Tuotteistamisprosessi toiminnallisena opinnäytetyönä

Tämän opinnäytetyön toiminnallisen osuuden kehittäminen ja tuotteistaminen on toteutettu Jämsän ja Mannisen (2000) sosiaali- ja terveysalan tuotteistamisprosessia mukaillen. Tuotteen on perinteisesti ajateltu olevan lähinnä konkreettisia materiaalisia tavaroita tai esineitä. Määrittely on kuitenkin vanhentunut ja nykyään tuotteella voidaan tarkoittaa myös palvelua tai palvelun ja materiaalsen tuotteen yhdistelmää. Perustin valintani siihen, että kaverikoiratoiminnan voidaan ajatella olevan tuote. Sosiaali- ja terveysalan tuotteen tulee vastata välillisesti tai välittömästi alan kansallisiin ja kansainvälisiin tavoitteisiin sekä noudattaa alan eettisiä ohjeita. Tuotetta kehitettäessä tuleekin ottaa huomioon kohderyhmän erityispiirteet ja niiden tuomat vaatimukset. Työssäni tämä tarkoittaa kehitysvammaisten ja autististen lasten erityispiirteiden huomioon ottamista ja niiden mukaan toimimista. (Jämsä –Manninen 2000, 13-14.)

Varron mukaan toiminnallinen opinnäytetyö vastaa erityisesti sellaisten alojen tarpeisiin, joissa taidot, käytännöllisyys ja sovellettavuus ovat keskeistä, kuten mielestäni on hoitoalalla. Toiminnallinen opinnäytetyö vastaa sekä teoreettisiin että käytännöllisiin tarpeisiin, sillä aihetta voidaan alkaa tutkia myös teoreettisemmin, kun aihe on nostettu esille. Teoreettinen tutkimus tai tarkastelu vaatii jonkin lähtökohdan, mitä pitäisi tarkastella teoreettisemmin. (Vilka - Airaksinen 2003, 5-6.) Toiminnan ja siitä muodostuvan kokemuksen myötä syntyvä tieto on tärkeää, mutta usein puuttuvat sanat ja käsitteet, joilla syntyneestä tiedosta voitaisiin puhua. Tällöin ei voida arvioida kokemuksia ja arvokasta tietoa. Valitsin toiminnallisen opinnäytetyön, sillä olin kiinnostunut toiminnan järjestämisestä sekä itse havaintojen tekemisestä. Siinä kiinnosti myös, ettei kokemuksesta syntyvä tieto jäisi sanattomaksi vaan tulisi yhteiseen tietoon.

Ammatillisella kentällä toiminnallinen opinnäytetyö tavoittelee käytännön toiminnan opastamista, ohjeistamista, toiminnan järjestämistä tai järjeistämistä. Se voi olla esimerkiksi tapahtuman tai toiminnan järjestämistä johonkin tilaan.

Ammattikorkeakoulun opinnäytetyössä tulisi yhdistyä käytännön toteutus ja sen raportointi. (Vilkkä - Airaksinen 2003, 9-11.) Tässä työssä toteutus sisältää tapaamisten organisoinnin, havainnoinnin, palautteen keräämisen ja niiden perusteella toiminnan vaikutuksen arvioinnin. Raportti puolestaan kuvaa palvelunkehittämisen suunnittelu, toteutus ja arviointivaiheen.

Näen kaverikoiratoiminnan aloittamisen ja kehittämisen myös kehittämistoimintana, palvelunkehittämisprosessina. Kehittämistoiminta tähtää uusien tuotteiden järjestelmien aikaansaamiseen. Kehittäminen on mahdollista ilman tutkimustakin, mutta se on parhaimmillaan tutkimuksen kanssa yhdessä, sillä tutkimus voi tarjota perusteita toiminnalle, jolloin onnistumisen mahdollisuus paranee. Kaikki toiminnan kehittymistä tavoitteleva toiminta on tutkimus- ja kehittämistoimintaa. Tätä ovat muun muassa koulutus, rutiininomainen palvelu, kokeilu tai testaus. (Heikkilä- Jokinen- Nurmela 2008, 21- 22.)

Keskeiseen osaamiseen sosiaali- ja terveysalalla liittyy tutkitun tiedon soveltaminen omaan toimintaansa ja näin toimintansa perusteleminen tutkitun tiedon avulla. Tärkeitä taitoja ja osaamista sosiaali- ja terveysalalla ovat myös vuorovaikutustaitoihin, eettiseen toimintaan, vastuullisuuteen ja moniammatillisuuteen liittyvä osaaminen. Näiden erityispiirteiden vuoksi sosiaali- ja terveysalan tuotteet voivat sisältää poikkeuksellisia piirteitä verrattuna muiden alojen tuotteisiin. Lähes kaikissa sosiaali- ja terveysalan tuotteiden kehittämisessä ja käyttöönotossa on tavoitteena asiakkaan tai potilaan terveyden, elämäntilanteen ja hyvinvoinnin edistäminen ja lähes kaikki perustuvat jollain tavalla asiakkaan ja asiantuntijan väliseen vuorovaikutukseen. (Jämsä –Manninen 2000, 23-24.)

Sosiaali- ja terveysalalla on herännyt kysymys siitä, miten osaaminen voidaan ulkoistaa kadottamatta alan ainutlaatuisuutta ja kiinnostavuutta. Ratkaisuksi on esitetty alan ammattilaisten jatkuvaa ja määrätietoista toimintaa tuotteistamisen kehittämiseksi, mikä usein tapahtuu tällä alalla moniammatillisen yhteistyön tuloksena. Moniammatillisuus on eri ammattiryhmien yhteistyötä tavoitteiden asettamisesta aina toiminnan ja toteutukseen arviointiin asti. Moniammatillisuuden vahvuuksia ovat esimerkiksi kyky tunnistaa asiakkaiden tarpeita omaa ammatillista osaamistaan hyödyntäen, taito valita asiakkaille

tuotteita, jotka vastaavat asiakkaiden tarpeita ja taito arvioida asiakkaan kykyä ottaa tuote vastaan tai käyttää sitä. (Jämsä –Manninen 2000, 24-25.)

Kaverikoiratoiminnasta kehiteltiin palvelutuotetta autistisille ja kehitysvammaisille lapsille koulu- ja kerhoympäristössä. Heidän kanssaan työskentelevät muun muassa erityisopettajat, kehitysvammaisten hoitajat ja lähihoitajat. He tuntevat lapset ja osaavat tulkita heidän käyttäytymistään ja tunteitaan jo pienistäkin eleistä tai ilmeistä. He ovat ammattilaisina alansa asiantuntijoita ja pystyvät arvioimaan tuotteita, jotka voisivat olla juuri tälle kohderyhmälle tarpeellisia, hyödyllisiä ja mieluisia. (Jämsä –Manninen 2000, 24-25.)

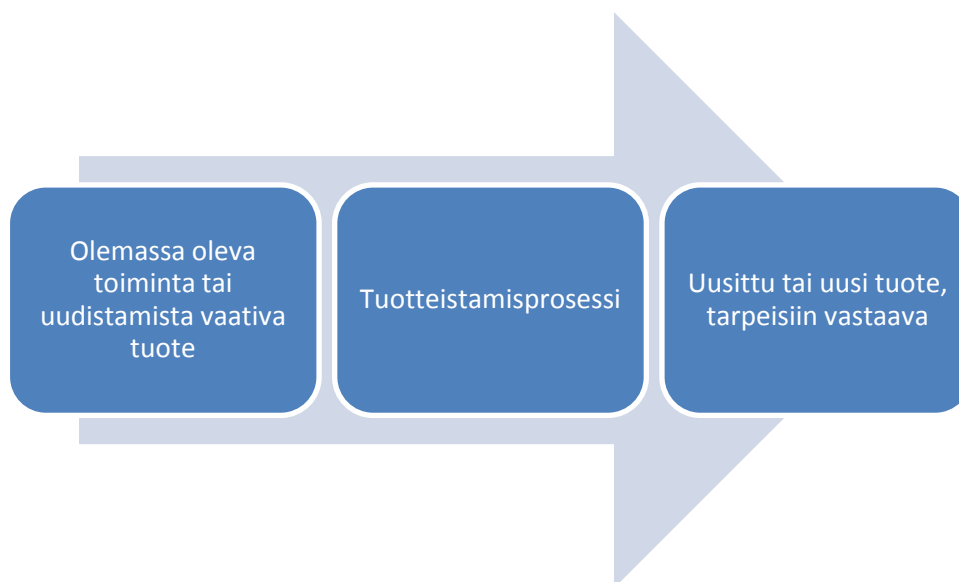
Sosiaali- ja terveysalan palvelutuotteiden kehittäminen etenee tuotekehityksen perusvaiheiden mukaan, joita ovat 1. Ongelmien ja kehittämistarpeiden tunnistaminen 2. Ideavaihe 3. Luonnosteluvaihe 4. Tuotteen kehittäminen 5. Tuotteen viimeistely 6. Arviointi. Vaiheesta toiseen eteneminen ei edellytä edellisen vaiheen päättymistä. Tuotekehitysprosessiin liittyy useita erilaisia tekijöitä prosessin eri vaiheissa, niitä voidaan kutsua tuotekehittelyprosessin tukitoiminnoiksi. Jos tuotteen määrittelyn alkuvaiheessa on jo päätös siitä, mitä tuote sisältää ja mitkä ovat sen ominaisuuksia, on päätavoitteena ja tehtävänä tuotteen valmistaminen. Jos tuotteen lähtökohtana olisi jokin alaan liittyvä ongelma tai epäkohta, olisi ennen tuotteen valmistamista tehtävä huolelliset selvitykset ja analyysit aiheeseen liittyen. (Jämsä –Manninen 2000, 28.)

Kaverikoiratoiminnan paikallistason käynnistyksessä ja yhteistyökumppanuuden rakentamisessa kyseessä oli valmis tuote, joten tavoitteena oli luoda juuri Touhutuvan tarpeisiin vastaava luontolähtöinen terveyttä edistävä toimintamalli. Toisin sanoen tehdä toiminnan aloitus mahdollisimman helpoksi sekä Touhutuvan väelle, että Rovaniemen kaverikoirille luomalla heille valmis toimintamalli hyödynnettäväksi myös jatkossa.

6.2 Ongelman ja kehittämistarpeen tunnistaminen

Keskeistä kehittämistarpeiden ja ongelmien määrittelyssä on selvittää niiden laajuus, eli minkälaista asiakasryhmää kehittämistarve koskettaa. Tuotteen elementtejä voidaan löytää erityisesti toiminnasta, jossa perinteistä tapaa

kohdata asiakas halutaan muuttaa suuntaan, joka tukee hänen voimaantumistaan. Toimintamallin ei välttämättä tarvitse olla uusi, vaan se voi olla myös olemassa olevaa toimintaa, joka kaipaa uudistamista, tai se kohdennetaan uudelle asiakasryhmälle.

Kuvio 2. Uuden tuotteen kehittäminen jo olemassa olevan toiminnan pohjalta (Ks. Jämsä, Manninen 2000, 30.)

Saadessani toimeksiannon Green care osana lappilaisia elinkeinoja - kehityshankkeelta, oli heillä toiveena eläinavusteinen toimintamalli, jota voisi hyödyntää erityisesti ikäihmisten, kehitysvammaisten ja lasten palveluissa. Kaverikoiratoimintaa ei tuolloin vielä Rovaniemellä ollut, joten aluksi suunnitelmana oli alkaa kehittää kaverikoiratoimintaa vastaavaa paikallista toimintaa. Aktiiviset koiraharrastajat olivat kuitenkin olleet yhteydessä Kennelliittoon kaverikoirakoulutuksen saamiseksi myös Lapin alueelle ja koulutus saatiin järjestettyä marraskuussa 2012.

Koulutuksen jälkeen esitin hankkeelle ehdotuksen kaverikoira- toimintamallin mukauttamisesta erityislapsien puolelle. Koin tärkeäksi toteuttaa terveyttä edistävää toimintaa nimenomaan erityislapsille. Lähes kaikilla heistä parantumaton kehityshäiriö haittaa tai vaikeuttaa heidän arkielämäänsä. Ajattelin myös tekeväni työn nimenomaan alakouluikäisille lapsille, sillä lasten ja perheiden terveyden edistäminen tuntuu yhteiskunnassa jäävän yhä vähemmälle panostukselle. Toteutuskohteita oli tuolloin useita, mutta lopulta päädyin

toteuttamaan opinnäytetyöni toiminnallista osuutta Kolpeneelle, alakouluikäisille autistisille ja kehitysvammaisille lapsille. Hanke hyväksyi ehdotukseni, minkä jälkeen varsinaisesti aloin suunnitella ja ideoida toimintaa tarkemmin.

6.3 Ideavaihe

Kun varmuus kehittämisen tarpeesta on selvillä, käynnistyy ideointivaihe eri vaihtoehtojen ja ratkaisukeinojen löytämiseksi. Ideavaihetta seuraa luonnosteluvaihe, joten ideavaihe voi jäädä melko lyhyeksi, etenkin jos kyseessä on jo olemassa olevan tuotteen uudistaminen tai soveltaminen uudelle asiakasryhmälle. Mikäli tätä vaihtoehtoa ei ole, voidaan ideointiin käyttää erilaisia luovan ongelmanratkaisun menetelmiä. Ideointivaiheessa etsin eri lähteistä tietoa siitä, mitä kaverikoiratapaamisissa kehitysvammaisten lasten kanssa on yleensä tehty. Ideoiden hyödynnettävyyden arviointia rajoitti se, ettei vielä ollut varmaa montako lasta ryhmään osallistuisi, olisimmeko ulkona vai sisällä, montako koiraa olisi mukana jne. Avoimia kysymyksiä oli tässä vaiheessa vielä runsaasti. (Jämsä –Manninen 2000, 35.)

Ideointiprosessin aikana ideointiin osallistuvien ihmisten lukumäärä ja heidän erilaisuutensa on rikkaus (Jämsä –Manninen 2000, 38). Siispä halusin saada tukea erityisesti ideavaiheessa. Olin yhteydessä Green care lappi- hankkeen projektipäällikköön, Rovaniemen kaverikoiriin ja osallistuin opinnäytetyöprosessin tueksi järjestettyihin hankkeen tapaamisiin. Heidän kanssaan pohdimme, mitä kaikkea koirien kanssa olisi voinut järjestää.

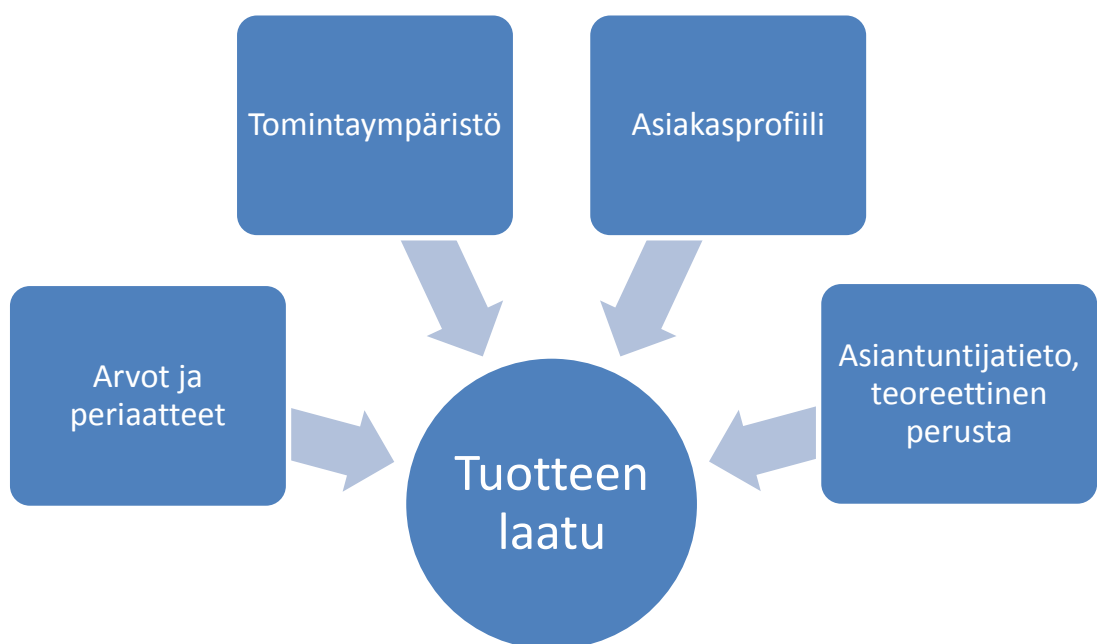
Marraskuussa 2012 osallistuin Rovaniemellä Suomen kennelliiton järjestämään kaksipäiväiseen kaverikoirakoulutukseen. Koulutus oli oiva sysäys toiminnan suunnittelulle kennelliiton sääntöjen ja ohjeiden mukaan. Tutustuin siellä toiminnasta innostuneisiin koiran omistajiin ja kartoitin jo alustavasti mahdollisia osallistujia opinnäytetyön puitteissa järjestettäviin kaverikoiratapaamisiin. Innokkaita oli tuossa vaiheessa useita. Koulutuksessa minut myös liitettiin Rovaniemen kaverikoirien nettifoorumin käyttäjäksi, mikä osoittautui arvokkaaksi väyläksi koirakoiden hankintaan. Koulutus oli kaiken kaikkiaan erittäin tehokas lähtökohta alkaa tehdä opinnäytetyötä Suomen Kennelliiton

alaisesta toiminnasta, jolla on omat sääntönsä ja ohjeistuksensa, mutta myös valmiita esimerkkejä erilaisista toimintamalleista ja kokemuksista.

Ideavaiheessa pohdin myös, minkälaisen mallin mukaisesti alkaisin rakentaa opinnäytetyötäni, erityisesti raporttiosuutta toiminnan järjestämisestä. Päädyin Jämsän ja Mannisen osaamisen tuotteistamisprosessiin, joka on kehitelty juuri sosiaali- ja terveysalan tuotteiden kehityksen erityispiirteitä huomioiden. Ajatus työn rakenteesta alkoi selkiytyä, mikä puolestaan helpotti toiminnan suunnittelua, luonnostelua ja lopulta toteutusta. Toiminnan ideointi ja työn rakenteen selkiytyminen loivat ideavaiheessa hyvän pohjan, jolta oli hyvä alkaa luonnostella ja kehittää toimintaa tarkemmin.

6.4 Luonnostelu- ja kehittelyvaihe

Luonnosteluvaihe käynnistyy, kun on varmuus ja päätös siitä, minkälaisesta tuotteesta on kyse, mitä suunnitellaan ja aiotaan valmistaa. Tälle vaiheelle on ominaista kartoittaa, mitkä tekijät voivat rajoittaa tai ohjata toiminnan suunnittelua ja toteutusta. Kuviossa 3 on esitetty tuotekehityksen luonnosteluvaiheen tärkeimmät osa-alueet. Kun otetaan huomioon keskeisten osa-alueiden ydinkysymykset, voidaan turvata tuotteen laatu, joka taas syntyy kun eri osa-alueet huomioidaan niin, että ne tukevat toisiaan.

Kuvio 3. Tuotekehityksen tärkeimmät osa-alueet (Soveltaen Jämsä – Manninen 2000, 39.)

Palvelun luonnostelun ja suunnittelun tulee pohjautua asiakasprofiilin kartoittamiseen. Tässä vaiheessa selvitetään minkälaisia terveyteen ja hyvinvointiin liittyviä tarpeita ja odotuksia kohderyhmällä on, sekä minkälaisia kohderyhmään kuuluvat ovat tulevan palvelun käyttäjinä. Asiakkaita palvelee tehokkaimmin tuote, joka on suunniteltu kohderyhmän kyvyt, tarpeet ja muut ominaisuudet huomioon ottaen. (Jämsä –Manninen 2000, 43-44.)

Luonnosteluvaiheessa olin yhteydessä Kolpeneen Myllärin koulun rehtoriin. Hänen kanssaan pohdimme, olisiko toiminta suunnattu koulun vai iltapäiväkerhon puolelle. Päädyimme iltapäiväkerhoon, sillä kaverikoiratoiminta on viriketoimintaa, joka sopisi paremmin iltapäiväkerhon toimintasuunnitelmaan. Myös aikataulullisesti ajattelimme sen olevan parempi vaihtoehto koirakoita-kin ajatellen. Suurin osa koiraharrastajista on päivätyössä, joten iltapäivät sopisivat heillekin paremmin. Päädyimme siis Touhutuvan iltapäiväkerhoon, jossa käy yleensä 5-7 lasta.

Kennelliiton kaverikoirakoulutuksessa käytiin mielestäni riittävästi läpi, mitä erityispiirteitä tulee ottaa huomioon kehitysvammaisten luona vierailmassa. Suositeltavaa oli ottaa mukaan hieman isompikokoisia koiria, sillä lasten antama huomio saattaisi olla ajoittain voimakastakin liikkeiden ja äänen ollessa ajoittain hallitsemattomia.

Toimintaympäristön huomioiminen tuotteen kehittämissä oli tärkeää kaikki osapuolet huomioon ottaen, mutta toimintaympäristön valinnassa suureen rooliin nousi koirien mukanaolo. Jämsän ja Mannisen (2000) mukaan olisi hyödyllistä ja tärkeää tutustua toimintaympäristöön paikan päällä, jolloin voi etukäteen tehdä havaintoja asiakastilanteista ja tiloista yleensä (Jämsä – Manninen 2000, 45). Näin suosittelee myös kennelliitto ohjeissaan. Ennen varsinaisia vierailuja on Kennelliiton mukaan hyvä käydä tutustumassa paikkaan ilman koiria, tällöin voidaan tarkastaa tilat, joihin koirien kanssa on tarkoitus tulla. Näin varmistutaan, että tilat soveltuvat koirien vierailulle ollen

turvalliset sekä koirille että asiakkaille koirien ollessa läsnä. Tutustumiskäynnillä voidaan myös käydä läpi tapaamisen aikataulu sekä henkilökunnan toiveet ja ohjeet. Tällöin myös henkilökunnalla on mahdollisuus saada vastauksia heitä askarruttaviin kysymyksiin. (Säkkinen ym. 2008, 20.)

Järjestin tutustumiskäynnin Touhutuvalle tammikuussa 2013, jolloin mukana oli myös yksi koiranomistaja (ilman koira). Tutustumiskäynti antoi taas paljon arvokasta tietoa toiminnan suunnittelun kannalta. Ryhmä oli odotettua pienempi ja saimme tietoa lasten toimintakyvystä, kommunikaatiosta ja asenteista koiria kohtaan. Ryhmässä usemmalla oli kotonakin koiria, mutta muutamalla lapsella oli myös koirapelkoa. Heidän kohdallaan sovimme ohjaajien kanssa, että ohjaajat ovat näiden lasten kanssa koko ajan ja aluksi vain seurailevat hieman kauempaa, tärkeää olisi mennä lasten ehdoilla. Tilat olivat koirille oikein sopivat, isot ja kodinomaiset. Lapset olivat sen verran innokkaan oloisia ja muutaman koirapelonkin kannalta ilmoitimme koiranomistajille, ettei kohde välttämättä soveltuisi hieman aremmille koirille.

Sovimme henkilökunnan kanssa kolme vierailukertaa helmikuun 2013 ajalle. Vierailujen pituudeksi sovittiin puoli tuntia, sillä koirille se on sopiva aika, mutta se oli sopivin myös Touhutupalaisille, sillä heidän päivänsä päätteeksi puoli tuntia oli sopiva aika odotellen samalla kyytejä kotiin. Sovimme, että ensimmäinen kerta olisi sisällä, mutta kaksi seuraavaa ulkona Myllärin koulun pihalla Touhtuvan lukujärjestyksen mukaisesti. Ulkokerroille sovittiin säävarausta, eli meillä olisi mahdollisuus mennä myös sisätiloihin sään niin vaatiessa. Koirien hyväksi määräksi arvioimme kaksi, sillä lapsia olisi ensimmäisellä kerralla 5 ja muilla enintään 8.

Toimintaan osallistuvilla toimijoilla voi olla arvoja, periaatteita ja linjauksia, jotka on otettava huomioon jo toimintaa suunniteltaessa. Nämä liittyvät toimijoiden julkikuvaan ja ovat näin osa esimerkiksi palvelujen markkinointiin. Nämä linjaukset tulee erityisesti sosiaali- ja terveysalalla ottaa huomioon ja ne voivat ratkaista tiettyjä valintoja luonnosteluvaiheessa. (Jämsä –Manninen 2000, 49.) Toimintaa suunnitellessani minun tuli ottaa huomioon erityisesti Kennelliiton ja Green care- toiminnan arvot ja periaatteet, joita esittelin aiemmin.

Toiminnan ja sitä kautta tuotteen valmistamiseen tarvitaan teoreettista perustaa ja perustelua sen tarpeellisuudesta. Sosiaali- ja terveysalan tuotteissa voi olla ratkaisevaa hoitokäytäntöjen, lääketieteellisten tutkimusten, yleisten ohjeistuksien ja lainasäädännön tunteminen. Teoreettisessa viitekehyksessä olen esitellyt perustaa toiminnan tarpeellisuudesta ja hyödyllisyydestä, joka on pohjana toiminnan suunnittelulle. (Jämsä- Manninen 2000, 47.)

6.5 Tuotteen kehittäminen

Tuotteen kehittäminen alkaa edetä luonnosteluvaiheessa kartoitettujen periaatteiden, rajausten ja ideoiden mukaisesti (Jämsä –Manninen 2000, 54). Tapauksia sovittiin kolme, sillä ensimmäinen kerta on tilanteeseen tutustumista puolin ja toisin. Toinen kerta voi olla jo rentoutuneempi, mutta mielestäni kolme kertaa olisi opinnäytetyön puitteissa ihanteellisin, etenkin jos voimme toteuttaa toiminnan kerran viikossa, tai joka toinen viikko. Näin toimintaan tulee säännöllisyyttä, siitä tulee lapsille ennakoitavampaa ja siten se luo perusturvallisuuden tunnetta. Myös koirakoille kerta viikkoon on sopiva tahti, sillä kaverikoiravierailut voivat olla koirille väsyttäviäkin hetkiä. Koira siis tarvitsee aikansa selvitäkseen vierailusta. (Säkinen ym. 2008, 17- 18.) Kolmen kerran jälkeen ajattelin pyytää lapsilta suullista palautetta ja henkilökunnalle tekisin palautelomakkeen heidän kokemuksestaan toiminnan vaikutuksista. Nämä ovat osa laadullista tutkimusmenetelmää. Se on toimiva selvityksen tekemisessä, kun lähtökohtana on, että tutkija haluaa kirjoittamatonta faktatietoa tai tavoitteena on saada selville kohderyhmän näkemyksiä. (Vilka- Airaksinen 2003, 63.)

Touhuvan vierailun jälkeen ilmoitin Rovaniemen kaverikoirien keskustelufoorumilla vierailuajat ja kysyin, kuinka monta halukasta tai pystyvää koirakoa olisi lähtemään. Ilmoituksia tuli vain muutama, sillä kellonaika aiheutti ongelmia. Mukaan ilmoittautui vain yksi koirakko, joka pääsisi mukaan jokaiselle kerralle. Yritin saada kerroille mukaan myös toisen koirakon, mutta vain toiselle kerralle saimme mukaan toisen koiran. Ensimmäinen ja viimeinen kerta tapahtusivat siis vain yhden koiran turvin. Tilanteelle ei tietenkään voinut mitään ja ajattelinkin sen olevan toisaalta silmiä avaavaa, sillä näkisin

onko koirien lukumäärällä eroa tapaamisten toimivuuden kannalta. Jos koira-koita on liian vähän, koirat voivat kokea ahdistavana niin monen käden taputuksen ja silittelyn. Jos taas koiria on liian monta, se voisi aiheuttaa levottomuutta sekä koirissa että lapsissa.

Aloin suunnitella tapaamisille toimintaa, mutta ajatustyön edetessä aloin miettiä, onko minun kannattavaa suunnitella toimintaa kovin tarkkaan. Lapset ovat spontaaneja leikeissään ja varmasti keksisivät koiran kanssa mieluista tekemistä. Kaverikoiratoiminnan ajatuksenahan on, että koirien kanssa mennään tavallaan kyläilemään, eikä toiminnan välttämättä tarvitse olla kuin koiran silittelyä. Pihakerroille ajattelin, että lapset voisivat ainakin taluttaa koira, mikäli niin haluavat. Itse olisin kerroilla mukana ulkopuolisena tarkkailijana, jolloin tekisin omia havaintojani tapahtumista.

6.6 Toiminnan toteutus

Kaikki kolme kaverikoiratapaamista järjestettiin helmikuun 2013 aikana. Ensimmäisellä kerralla olimme Touhutuvalta sisätiloissa ja kaksi seuraavaa kertaa Myllärin koulun pihalla. Ensimmäisellä kerralla lapsia oli viisi ja mukana yksi koira, jämtlanninpystykorva Viivi. Lapset olivat silminnähden innostuneita koirasta. Ohjaajat kertoivat lasten jo kovasti odottaneen koira. Muutama uskalsi heti lähestyä koira silitteläkseen tätä, osa taas seuraili mielellään kauempaa. Koiran lähestyessä lapsia heitä vähän jännitti ja huomasinkin, että lasten oli turvallisempi koskettaa koira, kun saivat itse lähestyä sitä.

Yksi lapsista oli varauksellisempi kuin muut, hän ei ollut koskaan uskaltanut silittää koira. Koiran maatessa lattialla, meni hän ohjaajan kehottamana lähemmäs koira ja yllättäen uskalsi ohjaajansa kanssa hipaista Viivin turkkia. Lapset silittelivät koira ja kyselivät muutamia kysymyksiä koirasta. Lapsilla ilmeet olivat melko lailla hymyä ja innostuneisuutta. Eniten sanallista palautetta tuli muodossa: ”ihana Viivi, ihana Viivi!”. Lapset kertoivat myös itse odottaneensa koira.

Toisella vierailukerralla mukana oli kaksi koira, Viivi ja kultainenoutaja Muru sekä niiden ohjaajat. Tällä kertaa olimme Myllärin koulun pihalla ja lapsia

oli mukana seitsemän. Lapset olivat taas odottaneet koiraa ja tällä kertaa mukana oli myös muutama yläkouluikäinen lapsi koulun puolelta. Eräs lapsista huikkasi jo kaukaa Viivin nimen, hän siis muisti sen yhden tapaamisen perusteella.

Toinen koira jäi silitteläväksi, kun lapset halusivat lähteä taluttamaan koiraa. Vuorotellen lapset kävivät pienen lenkin koulun pihalla oman ohjaajansa, koiran ja koiran omistajan kanssa. Lapset saivat pitää taluttimesta kiinni, ohjaaja varmisti vielä otteen pitämällä hihnasta. Kun yksi lapsista oli taluttamassa, toiset saivat silitellä toista koiraa.

Muutama lapsista oli pyörätuolissa, joten koiran omistajat halusivat myös heidän saavan silittää ja taluttaa koiria, mikäli lapset niin haluaisivat. Lapsilta otettiin hetkeksi kinttaat pois, jotta he tunsivat koiran turkin ja ohjaajat toivat koiriaan lähemmäksi, jotta lapset yltäisivät niihin. Lapsen oma ohjaaja työnsi pyörätuolia, vauhti koveni ja lapset olivat reimuissaan. Jokainen halukas sai käydä lenkittämässä koiraa, osa halusi käydä useammankin kerran.

Kolmannella vierailukerralla olimme taas Myllärin koulun pihalla. Lapsia oli mukana kuusi ja muutama heistä oli Myllärin koulun yläastelaisia. Tällä kertaa mukana oli vain yksi koira, Viivi. Lapset aluksi taas silittelivät koiraa ja osa muisti jo Viivin nimen. Vaikka nimi ei kaikilla muistunut mieleen, kaikki kuitenkin näyttivät muistavan sen jollain tasolla, sillä tällä kertaa en havainnut yhtä paljoa jännittämistä kuin aikaisemmillä kerroilla, myös lapsi joka oli aiemmin pelännyt koiria, uskalsi jopa omatoimisesti lähestyä Viiviä ja silitellä tätä.

Lapset taisivat muistaa edelliseltä kerralta mahdollisuuden taluttaa koiraa, sillä pian ensimmäiset ehdottivat taluttamista joko sanallisesti tai tarttumalla flexistä kiinni. Puoli tuntia meni erittäin nopeaa lasten taluttaessa vuorotellen Viiviä. Yhden taluttaessa koiraa, muut keinuivat, kiipeilivät kiipeilytelineissä tai seurailivat koiran taluttamista. Huomasin, että edellisellä kerralla muutkin pystyivät touhuamaan koiran kanssa sillä välin kun yksi talutti toista koiraa. Viimeisellä kerralla jätin kuusi palautelomaketta ohjaajille täytettäväksi ja sovimme hakevani lomakkeet seuraavalla kerralla. Ehdotin, että lomakkeet täyt-

täisivät ne ohjaajat, jotka ovat usemmilla kerroilla olleet mukana (osa saattoi olla mukana vain kerran).

6.7 Toiminnan arviointi

Työni tavoitteena oli luoda luontolähtöinen terveyttä edistävä toimintamalli kaverikoiravierailuista Touhutuvalle ja kuvata sen vaikutusta lähinnä asiakkaisiin, eli lapsiin. Tavoitteena oli myös tukea pitkäaikaisen yhteistyösuhteen syntymistä Touhutuvan ja Rovaniemen kaverikoirien välille. Tarkoituksena oli käydä kolme noin 30 minuutin mittaista vierailukertaa Touhutuvalla kahden koirakon kanssa.

Ohjaajien antamissa palautteissa nousi vahvasti esille toiminnan positiiviset vaikutukset lapsiin. Ilmapiiiri koettiin miellyttäväksi ja rauhalliseksi. Lapset nauttivat ja olivat kiinnostuneita koirista. Toiminnan koettiin tuoneen uusia sosiaalisia virikkeitä ja iloa lasten arkeen. Lasten käyttäytymisessä tapahtui muutosta sekä tapaamisten aikana, että tapaamisten jälkeen verrattuna hetkeen ennen tapaamista. Mikäli tapaamisia ennen oli ollut rauhatonta ja jännitynyttä ilmapiiiriä, oli koiriin keskittyminen niin intensiivistä, että lapset rauhoittuivat. Ohjaajien mukaan lapset olivat ennen tapaamisia odottaneet tapaamisia, mutta kun koira tuli luokse, se alkoi jännittää. Hetken seurattuaan koira, lapset alkoivat rentoutua, rohkaistuivat koiran kanssa toimimiseen ja jännitys hävisi. Minkääläistä häirökökäyttämistä ei tapaamisten aikana ilmennyt. Tapaamisten jälkeen lapset olivat iloisia ja innostuneita ja kertoneet, että parasta oli koiran taluttaminen ja leikkiminen. Koirat olivat esiintyneet lasten puheissa tapaamisten jälkeen.

Itse havainnoimmalla tein samansuuntaisia havaintoja lasten käyttäytymisestä. Lähes kaikilla lapsilla loisti hymy kasvoilla, kun saivat taluttaa koira yhdessä ohjaajien kanssa. Mielestäni lapset osoittivat tarkoituksenmukaista käyttäytymistä esimerkiksi tavassa lähestyä koira. Suurin osa lapsista lähestyi koira hiljalleen ja silitteli koiria hellin ottein. Yksi lapsista pelkäsi koira, mikä otettiin huomioon jo toimintaa suunniteltaessa. Loppujen lopuksi lapsi oli joka kerta yhtä innoissaan koiran tulosta ja osoitti suurta mielenkiin-

toa koiraa kohtaan. Hän halusi pientä jännitystäkin uhmaten silitellä ja taluttaa koiraa.

Kokemukset ovat samansuuntaisia, kuin aikaisemmin tehdyissä tutkimuksissa tai havainnoissa koiran vaikutuksista toiminnassa. Koiran läsnäolo tuo tyytyväisyyden tunnetta ja sen hyöty kasvaa, kun pystyy keskittymään siihen hetkeen unohtaen häiritsevät tekijät. Tyytyväisyyden tunne tulee myös toiminnan itseisarvosta, eli toiminta on sinällään on hyvinvointia antavaa. Juuri tyytyväisyyden ja ilon kokemukset sekä niiden merkitykset voivat olla toiminnan tärkein tekijä. (Kihlström- Lehtonen 2009, 44.)

Ikäihmisille suunnattu kaverikoiratoiminta on tuottanut myös positiivisia tuloksia eritoten laitoshoidossa asuville vanhuksille. Se on lisännyt vuorovaikutusta ja keskittyneisyys ja ympäristön huomioinen ovat lisääntyneet kaverikoira-vierailujen aikana. Vierailut ovat myös vähentäneet aggressiivisuutta ja levottomuutta. On tietysti ihmisiä, jotka eivät pidä koirista, joten vähäisiä tuloksia on myös siitä, että koiran ei haluta olevan läsnä. Kaverikoiratoiminnan periaatteisiin kuuluukin, että toimintaan osallistuminen on vapaaehtoista. (Hirvi – Vauhkonen 2011, 38.)

Sain järjestettyä kaikki kolme suunnittelemani tapaamiskertaa ja ne olivat kestoaltaan suunnitellun mittaisia. Kesto oli mielestäni erittäin sopiva. Etenkin ulkona ollessaan lapset alkoivat puolen tunnin jälkeen kiinnittää huomiota myös muuhun ympäristöön, jolloin oli helppo koirankin lähteä. Suunnittelemani kaksi koira kertaa kohden ei onnistunut, sillä osa joutui peruuttamaan tulonsa vuoksi. Ensimmäisellä ja viimeisellä kerralla oli yksi koira, toisella kerralla kaksi koira. Kaksi koira kerralle olisi mielestäni optimimäärä. Etenkin pihalla oltaessa, yksi talutti vuorollaan koira ja tällä välin muut keksivät muuta tekemistä. Toisella kerralla kun yksi lapsista talutti koira, muut pystyivät silittelemään toista.

Pääsin mielestäni asettamiini tavoitteisiin hyvin. Ilmoitin tapaamisten päättämisestä Rovaniemen kaverikoirien foorumilla ja kertosin vielä huomioon otettavia asioita. Toimintaan on jo osallistunut kaksi koirakkoa, joten he tietävät paikan, aikataulut ja tunnistavat henkilökuntaa ja lapsia. Nämä edelleen voi-

vat perehdyttää uusia Touhutuvalla tulevia koirakoita. Touhutuvalla toiminta loppuu arkisin jo klo 15.30, joten aika voi olla kompastuskivenä monelle Touhutuvalla vierailemaan haluavalle, sillä työpäivät eivät tuolloin ole vielä päättyneet. Uskon kuitenkin, että kaverikoirien parikymmenpäisestä joukosta on aina joku, jolle aikainen aika ei tuottaisi ongelmaa. Myös Touhutuvan henkilökunta tietää nyt Rovaniemen kaverikoirista ja he toivovat toiminnan jatkuvan.

Kaverikoiratoimintaa on nyt tuotteistettu sopimaan juuri tälle ryhmälle, mutta Green care- menetelmänä toimintaa voidaan mielestäni soveltaa myös eri eläimillä toteutettavaan toimintaan, kun tuotteistamisprosessi ja sen kulku on kuvattu ja hyväksitodettu. Green caren eläinlähöisiin menetelmiin kuuluu myös mm. laamoja, alpakoita ja lampaista, mielestäni työtä voitaisiin soveltaa näihin, mutta myös muihin pieneläimien avustuksella toteutettaviin hyvinvointia edistäviin toimintamalleihin. Hankkeen tavoitteisiin työni vastasi mielestäni melko hyvin, luontolähtöinen terveyttä edistävä toimintamalli löysi paikkansa osana Touhutuvan arkea.

7 POHDINTA

Tämä opinnäytetyö oli minulle ensimmäinen tekemäni laaja ja toiminnallinen opinnäytetyö. Aiheen valinta huolestutti minua, sillä tiesin, että minun tulee tehdä työni tiukalla aikataululla. Aiheen valinnan oli siis tapahduttava melko nopeasti syksyllä 2012. Oli onnekas sattuma, että meille esiteltiin kaverikoira-toiminnasta tehtävää opinnäytetyötä melko pian koulun aloittamisen jälkeen. Aihe kiinnosti minua heti, sillä luonto, koirat ja lapset ovat lähellä sydäntäni. Aihe oli minulle erittäin mieluisa ja koin tärkeäksi viedä kaverikoira-toimintaa juuri erityislapsille, sillä heille suunnattuja palveluja on vielä kovin vähän verrattuna samanikäisiin vammattomiin lapsiin.

Opinnäytetyön tavoite ja tarkoitus eivät olleet minulle heti alkuun selvillä. Halusin selvittää, mitä hanke tavoittelee työni kautta ja mikä on oma tavoitteeni prosessin aikana. Olin yhteydessä Green care- Lappi hankkeen projektikoordinaattoriin ja hänen kanssaan selvensimme tavoitteita sekä hankkeen, että itseni näkökulmasta.

Opinnäytetyön rakenne selkeni minulle vähitellen, siksi tuntuikin aluksi haastavalta alkaa suunnitella työtä. Luin erästä toiminnallista opinnäytetyötä, jossa mainittiin myös palvelun olevan tuote, joten sen kehittämiseen voitaisiin soveltaa tuotteistamisprosessia. Aloin selvittää lisää tuotteistamisprosessista, jolloin työn rakenne alkoi hahmottua. Oli helpompaa alkaa muodostaa opinnäytetyösuunnitelmaa tiedostettuani sen rakenteen.

Myös paikan valinnassa tuli muutoksia. Alun perin olin yhteydessä kolmeen eri kohteeseen, jotka järjestävät toimintaa erityislapsille. Touhutuvalla kiinnostus toimintaa kohtaan oli noussut heti ja heillä puitteet toiminnalle olivat erittäin toimivat. Myös kehitysvammaiset ja autistiset kouluikäiset lapset oli kohderyhmänä minua kiinnostava, juuri terveyden edistämisen ja toiminnan suuntaamisen vuoksi.

Kiireinen aikataulu asetti haasteita työn toteuttamiselle. Jos aikaa olisi ollut enemmän, olisin voinut joustaa enemmän tapaamisten aikatauluista sen mukaan, miten koirakot pääsevät mukaan. Prosessi on ollut erittäin antoisa

muutamista haasteista ja vastoinkäymisistä huolimatta. Tapaamisten suunnittelu ja toiminnan organisointi oli mielestäni antoisaa ja koin sen opettavaksi. En ole juurikaan ollut järjestötoiminnan organisaatiopuolella mukana ja prosessin myötä se alkoi kiinnostaa minua. Olin yhteydessä useisiin alan ammattilaisiin esitellessäni toimintaa ja sain harjoitusta myös suulliseen markkinointiin. Tapaamiset itsessään olivat liikuttavia ja tunteita herättäviä. Lasten reaktiot olivat niin välittömiä ja aitoja, ettei liikutukselta voinut välttyä. Lasten nauru ja ilon kiljahdukset sekä itsensä ylittäminen olivat hienoa kuultavaa ja katsottavaa. En ollut aikaisemmin työskennellyt kehitysvammaisten tai autististen lasten kanssa, mikä osaltaan vaikutti myös kohderyhmän valintaan. Halusin päästä seuraamaan lähempää, minkälaista heidän päiväkerho-toimintansa on.

Pyrin alusta alkaen huomioimaan eettisyyden toiminnassa. Ennen toiminnan aloitusta kirjoitin toimeksiantosopimukset ja Kolpeneen pyynnöstä tein heille tutkimuslupanomuksen. Lasten vanhemmille tein ilmoituslomakkeen, jossa kerrottiin kaverikoiratoiminnasta ja pyydettiin lapselle lupa osallistua toimintaan ja lupa havainnoida lasta. Toimintaan osallistuminen oli siis vapaaehtoista, tilanteessa ei kysytty nimiä, eikä otettu valokuvia. Kaikilla toimintaan osallistuvilla oli ehdoton vaitiolovelvollisuus. Opinnäytetyössäni kaikki olivat anonyymeja lapsia, joten henkilöllisyys ei voinut tulla missään vaiheessa esille. Palautelomakkeet säilytin itselläni ja analysoinnin jälkeen tuhosin ne asianmukaisesti.

Koen onnistuneeni prosessissa ja henkilökohtainen näkemykseni terveyden edistämisestä on prosessin aikana laajentunut. Koen sen entistä tärkeämmäksi ja eritoten koen tärkeäksi heikommassa asemassa olevien ryhmien terveyden edistämisen. Vapaaehtoisuuden merkitys tulevaisuuden terveyden edistämisessä mielestäni kasvaa talouspaineiden alla. Oma arvostukseni vapaaehtoistyötä kohtaan kasvoi huomasti prosessin aikana, vapaaehtoiset tekevät arvokasta työtä terveyden edistämisen saralla ruohonjuuritasolla. Terveyden edistämisessä luontolähtöiset menetelmät ovat monipuolisuudellaan ja vaikuttavuudellaan huippuluokkaa ja niiden merkitystä tulisi edelleen korostaa.

Lähteet

- Armanto, A. Koistinen, P. 2007. Neuvolatyön käsikirja. Hygieia. Helsinki: Tammi.
- Finlex, 2010. Terveystieteiden laaki. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin edistäminen. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Fortney, E. Sams, M. Willenbring, S. 2006. Occupational therapy incorporating animals for children with autism- a pilot investigation. The American journal of occupational therapy, 3.
- Heikkilä, A. Jokinen, P. Nurmela, T. 2008. Tutkiva kehittäminen, avaimia tutkimus- ja kehittämishankkeisiin terveysalalla. Helsinki: WSOY.
- Hirvi, O. Vauhkonen, M. 2011. Virikkeitä aidosta hännänheilutuksesta, ikäihmisten kokemuksia kaverikoiratoiminnasta. Opinnäytetyö. Keski- Pohjanmaan ammattikorkeakoulu. Osoitteessa http://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/25757/hirvi_oona_vauhkonen_miis.pdf?sequence=1. Luettu 15.11.12.
- Huttunen, M. 2011. Autismi. Kustannus Oy Duodecim, terveystieteiden laaki. Osoitteessa http://www.terveystieteidenlaaki.fi/terveystieteidenlaaki/tk.koti?p_artikkeli=dlk00355
- Jämsä, K. Manninen, E. 2000. Osaamisen tuotteistaminen sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: WSOY.
- Kaski, M. Manninen, A. Pihko, H. 2012. Kehitysvammaisuus. Helsinki: WSOY.
- Kettinen, N. 2007. Mikä ihmeen kaverikoira? Kaverikoiratoiminta tutuksi Jyväskylän alueen vammaisalan työntekijöille. Opinnäytetyö. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Osoitteessa <https://publications.theseus.fi/handle/10024/19185>
- Kihlström- Lehtonen Heidi 2009. Minä ja koirani: koiran vaikutus toiminnalliseen hyvinvointiin. Pro gradu- tutkielma. Jyväskylän yliopisto, terveystieteiden laitos. Osoitteessa https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/22209/URN_NBN_fi_jyu-200910203997.pdf?sequence=1
- Kolpeneen palvelukeskuksen kuntayhtymä, 2012. Aamu- ja iltapäivätoiminta. Osoitteessa <http://www.kolpene.fi/palvelut/opetus-ja-toiminta/aamu-ja-ilta-paivatoiminta>
- Kruger, K. Serpell, J. 2006. Animal-assisted interventions in mental health: Definitions and theoretical foundations. Handbook on animal-assisted therapy. Theoretical foundations and guidelines for practice. Elsevier
- McElroy, S. 1997. Eläimet opettajina ja parantajina, tositarinoita ja pohdintoja. Hämeenlinna: Karisto.
- Odendaal, J. 2000. Animal- assisted therapy- Magic or medicine. Journal of psychosomatic research/ 49. Elsevier.

- Pietilä, A-M. Hakulinen, T. Hirvonen, E. Koponen, P. Salminen, E- M. Sirola, K. 2002
Terveiden edistäminen, uudistuvat työmenetelmät. Helsinki: WSOY
- Sairaanhoitajaliitto 2008. Terveyttä edistävän toiminnan haaste on moninaisuus.
Osoitteessa http://www.sairaanhoitajaliitto.fi/amatilliset_urapalvelut/julkaisut/sairaanhoitajalehti/4_08/muut_artikkelit/terveytta_edistavan_toiminnan_ha/
- Suomen Kennelliitto 2010a. Osoitteessa <http://www.kennelliitto.fi/FI/etusivu.htm>.
- Suomen Kennelliitto. 2010b. Kaverikoira-toiminnan historia. Osoitteessa <http://www.kennelliitto.fi/FI/koira/kaverikoira/Kaverikhist.htm>
- Suomen Kennelliitto. 2010c. Kaverikoira-toiminta. Osoitteessa <http://www.kennelliitto.fi/FI/koira/kaverikoira/etusivu.htm>
- Säkkinen, S. Tumelius, R. Heikkinen, S. Tikkala, S. Oikarinen, R. 2008. Kaverikoira-toiminnan kurssimateriaali. Suomen Kennelliitto ry.
- Tuominen, P. Savola, E. Koskinen- Ollonqvist, P. 2005/ 5. Terveiden edistämisen avainsisällöt. Terveiden edistämisen keskuksen julkaisuja kansalaisjärjestöjen terveyden edistämisen koulutuksen tukemiseen. Helsinki: Tekry.
- Viialainen, R. 2004. Eläinavusteinen terapia ottaa ensi askeleitaan Suomessa. Diagi 6/2004, 31. Helsinki: Stakes.
- Vänttilä, H. 2004. Lemmikkien terveysvaikutukset ja eläinavusteinen terapia. Kandidaatin tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Osoitteessa <http://www.gcfinland.fi/twidadmin/file/original/vantila+hanna.pdf?fileId=15368>

